

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА В.І. ЛЕНДЬЄЛА

(17.04. 1934 - 21.01.2000)

21 січня 2000 року пішов з життя талановитий вчений, педагог, громадський діяч, лауреат державної премії в галузі науки і техніки, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії вищої школи України, доктор фізико-математичних наук, професор Лендьєл Володимир Іванович.

Народився Володимир Іванович 17 квітня 1934 року в селищі Іршава у сім'ї вчителів. Після успішного закінчення середньої школи у 1950 році поступив на фізико-математичний факультет Ужгородського університету, де в ті часи на фізичному відділенні працювало яскраве сузір'я талановитих вчених: професори Ю.М. Ломсадзе, В.О. Шкода-Ульянов, І.П. Запісочний, М.В. Братійчук, Д.В. Чепур та ін. Свої перші наукові дослідження Володимир Іванович розпочав ще будучи студентом під науковим керівництвом проф. Ломсадзе Ю.М., який за час спеціалізації Володимира Івановича на кафедрі звернув увагу на його жадобу до знань, цілеспрямованість, хист до наукової роботи. То були роки становлення нової галузі фундаментальних досліджень, що активно розвивалася з початку 50-х років - фізики елементарних частинок та фізики високих енергій. Тому в коло сталих наукових інтересів молодого вченого

міцно увійшли проблеми ядерних сил і фізики елементарних частинок. Успішна, конструктивна праця в цій вельми складній області фізики вимагала від молодого теоретика високого рівня підготовки і знання найсучасніших областей абстрактної математики і релятивістської квантової фізики. Уже в ранніх наукових працях Володимира Івановича проявилось глибоке розуміння ним основ квантової механіки і квантової теорії поля, свіжість і оригінальність погляду.

Перші наукові дослідження В.І. Лендьєла були присвячені одержанню та вивченню повних і диференціальних перерізів процесів розсіювання сильно взаємодіючих елементарних частинок. Порівняння одержаних теоретичних результатів з наявними експериментальними даними дало змогу дійти висновку, що поряд з відомим псевдоскалярним π -мезоном у природі повинен існувати скалярний, так званий σ -мезон. Так, у 1960 р., вперше було висунуто гіпотезу про існування нової елементарної частинки. У своїх подальших дослідженнях в Об'єднаному Інституті Ядерних досліджень (ОІЯД, м. Дубна) спільно з Д.В. Ширковим та В.О. Мещеряковим йому вдалось підтвердити гіпотезу про існування скалярного мезона. На цей час відомо цілий клас скалярних мезонів, які відрізняються за масою і є разом з іншими мезонами "носіями" ядерних сил у різноманітних процесах взаємодії елементарних частинок. Великий цикл робіт Володимира Івановича з цього напрямку склали основу його кандидатської дисертації (1964 р., Львівський університет) та докторської дисертації, яку він успішно захистив у

1975 році у славнозвісному Об'єднаному Інституті Ядерних досліджень (м. Дубна).

У 1962 році Володимир Іванович, перший із закарпатських фізиків, одержав змогу продовжити свої наукові дослідження у Каліфорнійському технологічному інституті (США) під керівництвом видатного фізика-теоретика, майбутнього Лауреата Нобелівської премії, професора Гелл-Манна. Історія зберегла для нас цікавий випадок, який трапився з В.І. Лендзелем в період перебування в США. Відомий фізик-теоретик професор Д.Метьюз під час знайомства з Володимиром Івановичем, вирішив знайти на географічній карті світу місто Ужгород, з якого приїхав молодий фізик-теоретик з Радянського Союзу. Виявивши, що такого міста на карті світу не зазначено, проф. Метьюз здивовано заявив: "Молодий чоловік, Ви пробились у велику науку з міста, якого на карті світу немає". Дух високої науки і найактуальніші ідеї тогочасної теоретичної фізики привніс Володимир Іванович в наш, ще тоді молодий вуз, де фізична наука проходила період становлення. Його наукові результати, одержані спільно із професором Д. Метьюзом, стосувалися нових правил сум. Перебування в Америці дозволило В.І. Лендзелю не тільки розширити коло своїх наукових інтересів, але й дало можливість докладно познайомитися з історією, літературою та культурою американського народу.

У 1964 році В.І. Лендзела, тоді вже відомого вченого, запрошеного викладати курс теоретичної фізики і зокрема квантової механіки в університеті міста Кейн Коста (Гана). Прочитані В.І. Лендзелем захоплюючі лекції надовго запам'ятовувались студентам. Блискучий, емоційний лектор, він умів навіть у викладанні традиційних теоретичних курсів внести дух новизни і сучасності. У 1965 році Володимир Іванович повертається з Гани на Батьківщину і продовжує свою наукову і педагогічну діяльність в стінах рідного університету,

займаючи посади завідувача кафедрою загально-інженерних дисциплін, декана загально-технічного факультету, з 1980 по 1988 рр. - ректора Ужгородського університету, а з 1976 по 1996 завідувача кафедрою теоретичної фізики. Про авторитет Володимира Івановича і очолюваного ним колективу кафедри теоретичної фізики, як наукового і педагогічного осередку свідчить той факт, що у результаті доволі жорсткого відбору він один з перших в УЖДУ отримав міжнародне звання "Соросівський професор". З ініціативи В.І. Лендзела, як завідувача кафедрою теоретичної фізики, наш університет став традиційним місцем проведення Міжнародних і Державних конференцій та Шкіл молодих вчених з теорії елементарних частинок, теорії атомів і молекул, теорії малочастинкових систем, фізики електронних і атомних зіткнень та багатофотонних процесів. Корисними і плідними для кафедри були тісні творчі зв'язки Володимира Івановича з провідними науковими центрами та вченими багатьох країн світу: Френком Рідом - членом королівського наукового товариства (Велика Британія), Беном Бедерсоном - головним редактором найпрестижнішого міжнародного журналу "Physical Review", Дьєрдьом Марксом - головою угорського фізичного товариства, академіками М.М. Боголюбовим, Д.В. Ширковим, О.Г. Ситенко, І.Р. Юхновським, Ю.М. Березанським, І.О. Вакарчуком та ін.

За порівняно малий проміжок часу Володимир Івановичу вдалося створити в Ужгороді наукову Школу фізиків-теоретиків. Серед тих, хто зростав під безпосереднім науковим керівництвом професора Лендзела понад 12 кандидатів і 3 доктори наук. Учні Володимира Івановича успішно працюють в рідному університеті, відділі теорії елементарних взаємодій ІЕФ НАН України, наукових установах Києва, Львова, Дубни, Москви, Серпухова, Будапешта, Пряшева, Кошице, Братіслави і навіть в Канаді та Ізраїлі. Щоб краще оцінити роль Володимира

Івановича як творця ужгородської наукової Школи, варто нагадати, що навчитися технічним прийомам квантової фізики можна і на відстані за допомогою книг і статей в наукових журналах, але тільки приклад високих наукових і людських якостей неординарної особистості, якою і був Володимир Іванович, може об'єднати молодь в творчий колектив - наукову школу.

Людина високої ерудиції, В.І. Лендзель зіграв велику особисту роль у становленні та розвитку теоретичної фізики на Закарпатті. Ним опубліковано понад двісті наукових праць, в тому числі два підручники під грифом Міністерства Освіти та 5 монографій, одна з яких видана найавторитетнішим міжнародним видавництвом Springer-Verlag в Німеччині. Ця монографія воістину віддзеркалює сучасний стан розвитку теорії електронних і атомних зіткнень. В останні десять років Володимир Іванович активно працював в редколегіях "Українського фізичного журналу" та "Журналу фізичних досліджень".

Такий далеко не повний підсумок інтенсивної наукової діяльності професора Лендзеля. Але заслуги Володимира Івановича в розвитку науки не вичерпуються його особистими роботами. В працях багаточисленних учнів В.І. Лендзеля закладені його ідеї, його стиль наукового мислення, його підхід до розв'язання наукових проблем. Головна риса наукового стилю проф. Лендзеля полягала у вмінні оцінити ключовий характер проблеми. Його відношення до науки відзначалося вибором кардинальних тем для дослідження. Ці риси являються

причиною величезного авторитету професора Лендзеля в наукових колах.

Наша держава високо оцінила наукові заслуги Володимира Івановича. Він Лауреат державної премії в галузі науки і техніки, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії вищої школи України.

З 1 вересня 1999 року Володимир Іванович оформив державну пенсію і пішов на заслужений відпочинок. Природно, що перехід на "заслужений відпочинок" для вченого, який творив все своє життя, не міг не відобразитися на його стані здоров'я, він почав хворіти. Але своїх наукових досліджень не припиняв, відпочивати він не міг - це суперечило б всім принципам його життя. Він продовжував на громадських засадах керувати науковою роботою двох аспірантів, які успішно завершували свої кандидатські дисертації. Ще за пропозицією головного редактора міжнародного журналу "Physical Review" професора Бена Бедерсона Володимир Іванович писав, як виявилось свою останню монографію. Перед новим роком, рукопис об'ємом у кількості 300 сторінок на англійській мові був завершений і відправлений в редакцію. 21 січня о 9.30 за київським часом Володимира Івановича не стало. Не стало талановитого вченого, відомого спеціаліста, який залишив глибокий слід у розвитку теоретичної фізики. Пішов з життя педагог, громадський діяч, людина високого наукового інтелекту, одна з яскравих особистостей, з іменем якої пов'язана ціла епоха в становленні та розвитку теоретичної фізики на Закарпатті і в нашій державі.

*В.Ю.Сливка, Ю.М.Височанський,
Л.Л.Шимон, В.Ю.Лазур*